

INTERNATIONAL JOURNAL OF ECONOMIC STUDIES

ULUSLARARASI
EKONOMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

September 2017, Vol:3, Issue:3

Eylül 2017, Cilt:3, Sayı:3

e-ISSN: 2149-8377

p-ISSN: 2528-9942

journal homepage: www.ekonomikarastirmalar.org

Türkiye’de Asgari Ücretin Kısa Dönem Belirleyicileri: Nedensellik Analizi Short Term Determinants of Minimum Wage in Turkey: Causality Analysis Zeynep Burcu BULUT-ÇEVİK

Yrd. Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü,
zbcevik@ybu.edu.tr

Songül SOLMAZ MACİT

Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü,
songulkahya@gmail.com

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş 8 Ağustos 2017
Düzeltilme Geliş 25 Eylül 2017
Kabul 28 Eylül 2017

Anahtar Kelimeler:

Asgari Ücret, Engle-Granger
Nedensellik Analizi, Türkiye

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Asgari ücrette yapılan değişikliklerin hem ekonomik hem sosyal hem de politik etkileri olması sebebiyle literatürde asgari ücretin ekonomiye etkileri üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmamızda 1988 ile 2016 yılları arasında Türkiye’de asgari ücretin kısa dönem nedensellik analizi yapılmıştır. Engle-Granger nedensellik analiz sonuçları Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), enflasyon, ticaret hacmi ve işsizlik oranı, asgari ücretin belirlenmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Dikkat çeken sonuç ise asgari ücretteki değişikliklerin talep artışına neden olmadığı, o yüzden enflasyonda istatistiksel olarak anlamlı bir değişikliğe neden olmadığıdır. Ancak asgari ücretteki değişiklikler Türkiye’nin uluslararası rekabet gücünü etkilemektedir. Çalışmamızın sonuçları ayrıca asgari ücret ile işsizlik oranı arasında iki yönlü ilişki olduğuna ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle, asgari ücretteki değişiklikler işsizlik oranını etkilerken; işsizlik oranındaki değişiklikler de asgari ücretin belirlenmesinde etkili olmaktadır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 8 August 2017
Received in revised form 25 Sep 2017
Accepted 28 Sep 2017

Keywords:

Minimum Wage, Engle-Granger Causality Analysis, Turkey

© 2017 PESA All rights reserved

ABSTRACT

There is a vast literature about minimum wage since minimum wage can affect the whole economy not only socially but also politically. This study performs a short-term Engle-Granger causality analysis for minimum wage for Turkey over the period 1988-2016. According to Engle-Granger causality test results, Gross Domestic Product (GDP), inflation, trade volume and unemployment ratio are effective in determining the minimum wage. The highlighting result is that changes in the minimum wage do not influence the aggregate demand. So, there is no significant change in price level. This shows how the workers struggle to earn a living with minimum wage and force to borrow. In addition, changes in the minimum wage also affect the competition power of Turkey internationally by observing the effects in trade volume. Other debatable topic in the literature is the relation between labor market and the minimum wage. Our Engle-Granger test results indicate that there is a two-way causality between unemployment rate and minimum wage. In other words, the changes in minimum wage significantly affect unemployment rate and vice versa.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra refah devleti anlayışının benimsenmesi ile birlikte sosyal devlet ilkesi de sıkça dile getirilir olmuştur. Bu anlayış ve ilke çerçevesinde önemli bir araç haline gelen asgari ücret, kişinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için eline geçmesi gereken minimum ücret düzeyi olarak ifade edilmektedir. Asgari ücret uygulamasını Hammurabi¹ kanunlarına kadar götürebilmekle beraber günümüz anlayışına uygun asgari ücret ı ilk kez Yeni Zelanda ve Avustralya’da 19. yüzyılın sonlarında görülmüştür. Zaman içerisinde tüm dünyada yaygınlaşan asgari ücret uygulaması, bugün dünya yaklaşık 80 ülke tarafından kullanılmaktadır.

Asgari ücretin, düşük gelir düzeyine sahip çalışanların ücretlerinde bir koruma aracı olması onu önemli bir sosyal politika aracı haline getirmektedir. Asgari ücret, işçi, işveren ve devlet olarak üç unsura da etki etmesi bakımından önemlidir. Bu denli geniş kesimi ilgilendiren asgari ücret ekonomik göstergeleri de etkileyen önemli bir değişkendir. Asgari ücretin sosyal politika sonuçlarının yanı sıra, istihdam, gelir dağılımı, verimlilik, devlet gelirleri gibi daha da sayısını çoğaltabileceğimiz makroekonomik etkileri de söz konusudur.

Asgari ücretin etkileri konusunda literatüre baktığımız zaman çalışmaların çoğunlukla istihdam üzerindeki etkisi üzerine olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye özelinde incelediğimiz zaman asgari ücret çalışmalarının çok daha kısıtlı olduğu gözlenmiştir. Türkiye’de yapılan asgari ücret çalışmalarında dikkati çeken bir diğer husus ampirik çalışmaların tek yönlü olarak incelenmiş olmasıdır. Örnek verecek olursak, asgari ücretin sadece istihdam piyasasına olan etkisi incelenirken, asgari ücretin etkilediği diğer makroekonomik değişkenlerin kontrol edilmediği görülmektedir. Yanlı sonuçlara neden olabilecek bu tür analizlerde yapılan bir diğer eksiklik ise, değişkenlerin durağanlık yapısı incelenmeden analizlerin sonuçları hakkında yorum yapılmasıdır. Ayrıca Türkiye için yapılan çalışmalarda verilere ulaşılabilirlik sorunu olması sebebiyle ekonometrik çalışmalarda yeterli gözlem sayısına ulaşamaması da bir başka problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda bu eksiklikler giderilerek, varsayımlar azaltılarak asgari ücret literatürüne katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada Türkiye’nin 1988-2016 yılları arasında Engle-Granger nedensellik testi kullanılarak asgari ücretin seçilmiş makroekonomik değişkenlerle olan ilişkisi ele alınmıştır. Verilerin sıklık derecesi, asgari ücretin 6 aylık periyotlarla hükümet tarafından değiştirilmesinden dolayı, yarıyıl olarak belirlenmiş ve gözlem sayısı problemi bu şekilde ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda, üzerinde çok fazla tartışma olan asgari ücretini istihdam piyasası üzerinde etkisinin olup olmadığı işsizlik değişkeni kullanılarak incelenmiştir. Asgari ücretin sırasıyla üretim seviyesiyle ilişkisini ortaya koymak için GSYH; uluslararası alanda rekabetle ilişkisini ortaya koymak için ticaret hacmi; fiyatlar genel seviyesi ile ilişkisini ortaya koymak için de tüketici enflasyonu kullanılmıştır.

Kısa dönem nedensellik analizine göre, asgari ücretin işsizlik oranı ve ticaret hacmiyle iki yönlü bir ilişkisi içinde olduğu, GSYH ve enflasyon ile tek yönlü ilişkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Asgari ücret belirlenirken işsizlik oranının dikkate alınmasının yanı sıra işsizlik oranı üzerinde asgari ücretin de etkisi olmaktadır. Söz konusu iki yönlü ilişki, Klasik En Küçük Kareler Yöntemi’nin (EKK) asgari ücret üzerinde uygulanmasında yanlı sonuçlara neden olabileceğini doğrulamaktadır. Ampirik bulgularımızın ortaya çıkardığı dikkat çeken sonuçlardan bir diğeri ise, enflasyonun asgari ücret belirlenmesinde etkili olmadığıdır. Bu sonuç, kalifiye olmayan, asgari ücret ile geçimini sağlayan işçilerin ücretlerindeki artışın toplam talep üzerindeki etkisinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca ticaret hacminin asgari ücret ile olan ilişkisinin, asgari ücret belirlenirken Türkiye’nin uluslararası rekabet gücünün dikkat aldığı ve alınmasının da önemli olduğu çünkü asgari ücretteki değişimlerin bu rekabet gücünü anlamlı bir şekilde etkilediği görülmektedir.

¹ Hammurabi kanunları, milattan önce 1760 yıllarında yaşamış olan Babil kralı Hammurabi dönemine ait tarihte bilinen en eski yazılı kanunlarından biridir.

Çalışmanın planı şu şekildedir: İlk kısımda asgari ücret kavramı tarihsel gelişimi de dikkate alınarak tanımlanırken, 2. kısımda asgari ücret ile ilgili literatürde yapılan çalışmalar özetlenmiştir. 3. Kısımda Türkiye’de asgari ücretin seyri üzerine anlatım yapılmış, 4. kısımda da data ve metodoloji kısmı ile birlikte ekonometrik sonuçlar ele alınmıştır. Son kısımda ise çalışmanın verileri değerlendirilerek çalışma sonlanmıştır.

1.Asgari Ücret Kavramı

Asgari ücret çok yaygın uygulama alanına sahip olmakla birlikte, unsurlarının uygulandığı ülke tarafından farklılık göstermesi nedeniyle tanımlamalarda çeşitlilikler meydana gelmektedir. Çok genel olarak asgari ücret kavramı; kişinin asgari ihtiyaçlarını karşılamasına yetecek taban ücret olarak ifade edilebilir. Ülkemizde Asgari Ücret Yönetmeliği’nin 4. Maddesinde asgari ücret tanımına yer verilmiştir. Bu maddeye göre asgari ücret;

“İşçilere normal bir çalışma günü karşılığı ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücret”

şeklinde ifade edilmiştir.

Literatürde asgari ücrete yüklenen anlam tanımlarda da farklı vurgulara neden olmaktadır. Örneğin, sosyal politika yönüne ağırlık veren görüşler, asgari ücreti emek faktörünün geçim aracı olarak tanımlarken (Zaim, 1997: 220; Korkmaz, 2004: 53-54), aynı zamanda mali yönden yaklaşıldığında asgari ücreti, önemli bir vergi konusu olması nedeniyle devletin önemli gelir kaynağı olarak görmektedirler (Korkmaz, 2001: 276). Toplumun birçok kesimini etkilemesi, gelir dağılımından enflasyona kadar birçok alanda etkilerinin görülmesi, işveren açısından maliyet unsuru olması ve en önemlisi sosyal politika aracı olması bu tanımlamalardaki unsurları genişletmektedir.

Asgari ücret benzeri düzenleyici uygulamalar çok eski tarihlere kadar dayanmaktadır. Hammurabi yasalarında asgari ücret benzeri uygulamalara yer verildiği görülmektedir. Yine Eski Mısır’da ücret düzenlemeleri başvurulmuş bir uygulama idi. Günümüz asgari ücret uygulamasına ise ilk kez Yeni Zelanda ve Avustralya’da rastlanmaktadır. Bu iki ülkede asgari ücret uygulaması endüstriyel uyuşmazlıkların önlenmesi amacıyla kullanılmıştır. 1894 yılında Yeni Zelanda’da asgari ücret ilk defa kanunda yer almış ve ulusal asgari ücret uygulaması ile sabit asgari ücret uygulamasına geçilmiştir (Eriş, 1969: 16). Bu uygulamayı Avustralya’da benzer düzenlemeler takip etmiştir. Avustralya’da asgari ücret ile ilgili en önemli gelişme 1896’da Victoria eyaleti yasama kurulunun bir ücret kurulları sistemi kurmasıdır. 1911 yılında Avustralya’nın büyük bir kısmı ücret kurulları kurmuşlardır (Starr, 1993: 1-2).

Kıta Avrupa’sında da 1900’lü yılların başında asgari ücret dar kapsamlı olarak uygulanmaya başlanmış olup, yalnızca ev işlerinde çalışanlar üzerine yoğunlaşmıştır. Bu türden dar kapsamlı asgari ücret yasaları Fransa (1915), Norveç (1918), Avusturya (1918), Çekoslovakya (1919), Almanya(1923), İspanya (1926) ve Belçika (1934)’da kabul edildi Macaristan’da da tarım işçilerin korunması amacıyla özel mevzuatlarla ücret düzenlemelerine yer verilmiştir (Starr, 1993: 2).

Buna karşın ABD’de uygulama farklı şekilde gelişmiş olup asgari ücret kadınlar ve küçüklerin korunmasına yönelik bir politika aracı olarak uygulanmıştır. 1923 yılına kadar bu bölgede 17 asgari ücret yasası kabul edilmiştir. Ancak bu gelişmeler pek uzun ömürlü olamamış, anayasal zorluklar ortaya atılmıştır. Kanada’da da asgari ücret düzenlemeleri bu dönemde görülmüştür. 1920 yılında dokuz ilin yedisinde asgari ücret yasaları düzenlenmiş ancak bu yasalarda kadınlara kısıtlamalar getirilmiştir (Starr, 1993: 2).

İkinci Dünya Savaşı’na kadar hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde asgari ücret gelişmeleri sınırlı düzeyde kalmıştır. 1930’ların sonunda ve İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünya konjonktüründeki değişim asgari ücret uygulamalarında da farklılaşmayı beraberinde getirmiştir. Refah devleti anlayışı asgari ücret uygulamasını tüm dünyada yoğun olarak kullanılan bir politika aracı haline getirmiştir. Bu süreçte Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından birçok uluslararası

belge kabul edilmiştir. Bu belgelerin birçoğunda genel olarak asgari ücret düzenlemeleri vardır. Bu belgeler Avrupa’nın sosyal politikasını şekillendirme konusunda etkili olmuştur.

1980’lerin başına kadar asgari ücret uygulamaları tüm dünyada desteklenerek uygulanmaktaydı. Ancak 1980’lerde neoliberal politikaların etkin olmasıyla, asgari ücret uygulamaları da sorgulanır hale gelmiştir. Devletin piyasaya müdahale etmemesi gerektiği düşüncesine dayanan bu ekonomik yaklaşım, asgari ücret uygulamalarının beklenilen aksine istihdam, gelir dağılımı gibi faktörler üzerinde olumlu bir etkisi olmadığını savunmaktadır. Dünyadaki hakim neoliberal görüşe rağmen, asgari ücret günümüzde tüm dünyada uygulanmaya devam etmektedir.

Avrupa’da da farklı uygulama biçimlerine rağmen asgari ücret birçok ülkede uygulanmaktadır. Halihazırdaki Avrupa Birliği üyesi 28 ülkenin 22’sinde devlet tarafından belirlenen yasal asgari ücret uygulaması bulunmaktadır. 6 ülkede zorunlu asgari ücret uygulaması var olmamakla birlikte sektörel ve toplu sözleşmelerle ücretlerde taban sınırı belirlenmektedir. Asgari ücret uygulamasının var olup olmasının yanı sıra etkinliği çok daha önemli bir konuma sahiptir. Asgari ücretin belirlenmesinde ailesinin de dikkate alınması, sadece zorunlu ihtiyaçların yanı sıra kültürel, sanatsal, eğlenme ihtiyaçlarının da göz önüne alınması, bu işçilerin daha insanca şartlarda yaşayabilmesi için önemli bir husustur. Yine bu ücretlerin üstünde olan vergi yükü, asgari ücretli işçilerin, işgücü istihdamındaki oranı da bu oranların belirlenmesinde etkili olmalıdır. Türkiye gibi işçi istihdamının yarısına yakın kısmının asgari ücretli olan ülkelerde, asgari ücretin önemi çok daha fazladır. Belirleme ve değerlendirmelerde bu hususların dikkate alınması önemlidir.

2. Asgari Ücrete İlişkin Literatür Taraması

2.1. Asgari Ücret Üzerine Teorik ve Ampirik Çalışmalar

Asgari ücret politikaları birçok alanda etkiler yaratmaktadır. Önemli bir sosyal politika aracı olmasının yanında ekonomik alanda da gelir dağılımı, istihdam ve ekonomik büyüme gibi birçok makroekonomik değişken üzerinde olumlu veya olumsuz sonuçlar meydana getirmektedir. Ancak iktisatçıların farklı yaklaşımları benimsemesi, asgari ücretin ekonomi üzerindeki etkilerinin farklı değerlendirilmesine neden olmakta, bu nedenle etkinin yönü hakkında net bir sonuca ulaşamamaktadır (Dağlıoğlu ve Bakır, 2015: 37).

Asgari ücret işgücü, işveren, devlet açısından birçok etkiye yaratması nedeniyle ülkedeki her kesimi ve genel olarak devletin ekonomik ve mali durumunu, olumlu ve olumsuz olarak birçok konuda etkilemektedir. Kayıt dışı sektörünü de dolaylı olarak etkileyen asgari ücret sosyal amaçların sağlanmasının yanı sıra mali açıdan da devleti etkilemektedir. Asgari ücretin bu çeşitli etkileri değerlendirilirken bakış açılarındaki farklılık dikkati çekmektedir. Asgari ücret sosyal politika aracı olarak kullanılırken üzerinden vergi alınmasının, amacıyla çelişen bir tutum olduğu ifade edilmektedir. İşçinin asgari ihtiyaçlarına göre belirlenen ücretin vergi nedeniyle aşınması, uygulamanın sosyal yönünü zedelemektedir. Ancak ülkemizde olduğu gibi asgari ücretlilerin sayısının çok olduğu ülkelerde, devlet bu gelir kaynağından vazgeçme konusunda istekli davranmamaktadır (Korkmaz, 2001: 276). Bu noktada asgari ücretin vergi gelirleri üzerindeki etkisi önemli bir yere sahiptir. Gelir vergisi, kurumlar vergisi, tüketim vergisi, damga vergisi vb. birçok vergi üzerinde, vergi hasılatlarını etkileyecek sonuçlarının yanı sıra vergiyi geniş anlamıyla alarak işsizlik primleri, SSK primleri gibi ek ödemeler açısından da birçok etki ortaya çıkarmaktadır. Bu geniş etki alanı konunun sürekli gündemde olmasına ve birçok çalışma yapılmasına neden olmaktadır. Bu noktaları toplu olarak ele alan çalışmalar içerisinde ampirik çalışmaların sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmalarda temelde asgari ücretin istihdam üzerindeki etkilerine yoğunlaşmıştır.

Asgari ücretin istihdam etkileri üzerine yapılan çalışmalarda ortak bir sonuca ulaşılmadığı görülmüş olup, farklı ekonomik teoriler ve varsayımlar farklı öngörülere neden olmaktadır. Neoklasik ekonomik teori, asgari ücret artışlarının istihdam düzeyini azaltacağını öngörmektedir. Bu öngörü, ölçek etkisi ve ikame etkisi ile anlatılmaktadır. Asgari ücret artışı işletmeleri mal ve hizmet fiyatlarını arttırmaya yönlendirir ve tüketici talepleri azalma eğilimine girer. Buna ölçek etkisi denmektedir. Bir diğer etki de ikame etkisidir. İkame

etkisine göre; asgari ücret artışı düşük ücretli işçileri daha maliyetli hale getirdiğinden firmalar daha fazla makine ve vasıflı işçi seçmeye yönelebilmektedir. Bu etkilerin büyüklüğü düşük ücretli işçi istihdamını azaltabilir. Neoklasik teori bu etkiler sonucunda istihdam azalışı meydana geleceğini söyler. Özellikle emek yoğun sektörlerde bu etkinin daha çok görülebileceği ifade edilir.

Keynesyen makro ekonomik teoriler ise, daha yüksek ücretlerin işverenler için işçilik maliyetlerini artırmakla kalmayıp, düşük ücretli işçiler ve aileleri arasında tüketim talebini de arttırdığını ifade etmektedir. Dış ticarete rekabet etmesinde çok fazla olumsuz etki yaratmadığı kabul edilirse bu “tüketim etkisi” olumludur ve toplam talep ve istihdam üzerinde olumlu etkiler yaratabilir. Asgari ücretlerin daha fazla iç tüketime ve toplu talebe yol açması durumunda toplam talep ve istihdamda artışa neden olabileceğini önermektedir. Yüksek ücret daha fazla vasıflı işgücünü piyasaya çekebilir.

Meer ve West (2013: 5-7) de asgari ücret uygulamasının istihdam üzerindeki etkilerini ayrıntılı olarak incelemiştir. Meer ve West’e göre asgari ücret, işverenin marjinal maliyetini arttırması nedeniyle yeni işgücünü talebinde negatif etki yaratmasının yanı sıra, işçi ve işveren arasındaki uyumun kalitesinin artmasına bağlı işgücünün iş arama eforunu arttırmasına neden olan pozitif etkisi de mevcuttur. Çalışmada iki etki birlikte değerlendirilerek net etkinin negatif olduğu sonucuna varılmıştır. (Meer ve West, 2013: 26) Currie ve Fallick (1996: 409-414), Orazem ve Mattila (2002: 16-19) çalışmalarıyla neoklasik görüşle aynı doğrultuda sonuçlara varmışlardır. Gökçekuş ve Tower (2003: 250-255) çalışmalarında istihdam ve ekonomik etkinliğin asgari ücretten ne şekilde etkilendiğini test etmiştir. Arz ve talep esnekliklerinden yararlanarak yaptıkları analiz sonucunda asgari ücretin politik bir uygulama olduğu ve sonuçları bakımından ekonomik etkinliği olumsuz etkilediği, istihdam üzerinde negatif etki yarattığı sonuçlarına varmışlardır. Neoklasik paradigmayı destekleyen bu çalışmaların yanı sıra, Card ve Krueger (1994: 772; 1995: 389-390), asgari ücret artışları ile istihdam arasında olumlu bir bağ bulmuştur. Çalışmaları, asgari ücretin etkileri hakkında yoğun teorik ve ampirik tartışmaların da yolunu açmıştır.

İstihdam üzerine yapılan çalışmalarda belirli çalışan grupları (gençler, genç yetişkinler, düşük vasıflılar) üzerindeki etkiler de önemli yer bulmaktadır. VanSoest (1994: 110-114), Deere, Murphy ve Welch (1995: 232-237), Maloney (1995: 14-15), Bazen ve Marimotou (1997: 723-724), Burkhauser, Couch, ve Glenn (1995: 40-41), Kramarz, Lemieux ve Margolis (2000: 464-465), Baker, Benjamin ve Stanger (1999: 340-345) çalışmalarında asgari ücret artışlarının genç nüfus istihdamında negatif etki yarattığını ifade etmiştir. Machin ve Manning (1994: 323-329), König ve Möller (2009: 729-736) ise tam aksi sonuçlara ulaşmıştır. Bu çalışmalara göre asgari ücret genç nüfus üzerinde olumlu etki yaratmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde daha az çalışma olmasına rağmen, benzer şekilde karışık bulgular ortaya çıkmaktadır. Broecke, Forti ve Vandeweyer (2015: 18-22) on büyük ekonomide² asgari ücretin belirlendiği koşullar haricinde istihdam üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı veya çok az etkilediğini savunmaktadırlar. Robalino ve Weber (2015: 11-13) literatürdeki asgari ücretin istihdam üzerinde negatif etki yarattığı yönündeki genel eğilimin aksine, asgari ücretlerin istihdam üzerindeki etkilerinin genellikle küçük veya önemsiz olduğunu ifade etmiştir.

Asgari ücretin mali etkileri üzerine kapsamlı bir ampirik çalışma Bauer, Kluve, Schaffner, ve Schmidt, (2009: 231-241) tarafından yapılmıştır. Almanya özelinde birçok değişken üzerinden asgari ücretin etkilerinin incelendiği bu çalışmada, ücret dağılımı, istihdam, devlet gelir ve harcamaları üzerindeki net etkileri negatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim seviyelerine göre beş gruba ayrılması, eğitim seviyesi ile asgari ücret arasındaki ilişkinin incelenmesine olanak vermiştir. Bu çalışmada yarı zamanlı çalışanların ve eğitim seviyesi düşük grupların değişimden en çok etkilenen gruplar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Brennan ve Stanford’ın (2014: 14-16) çalışması ise 1983-2012 yılları arasında Kanada’da asgari ücret artışı ile istihdam arasındaki negatif ilişki olduğunu göstermiştir. Bazen ve Martin (1991:

²Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Hindistan, Endonezya, Meksika, Rusya Federasyonu, Güney Afrika ve Türkiye

208-216) Fransa, Chapple (1997: 25) Yeni Zelanda üzerinde yaptığı çalışmalarda da benzer sonuçlar elde etmişlerdir

Asgari ücretin gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine etkileri de inceleme konusu olmuştur. Asgari ücret tüm gelir düzeyindeki hanehalklarını doğrudan etkileyemezken, ampirik çalışmalar, asgari ücretli çalışanların çoğunlukla yoksul veya düşük gelirli hanelerde yaşadığı için önemli rol oynadığını göstermektedir. Fakat asgari ücretin yoksulluk oranı üzerindeki etkisi ülkenin özelliklerine göre değişir. Ampirik çalışmalarda çoğunlukla yüksek ücretin, ücret yapısında baskı yarattığı ve gelir dağılımını değiştirdiği ifade edilmiştir. Bu ücret artışlarından yoğun olarak düşük ücretli, düşük vasıflı ve kadınlar yararlanmaktadır. (Akgeyik, 2007: 49-56; Klau ve Mittelstadt; 1986: 34-42) Dickens, Machin ve Manning (1999: 17-20), Card ve Krueger (1995: 305-309) çalışmalarının yanı sıra birçok çalışma asgari ücret artışlarının bir ölçüde yoksulluğu azaltmada etkili olabileceğini ifade etmiştir.³

2.2. Türkiye Üzerine Yapılan Asgari Ücret Çalışmaları

Türkiye özelinde yapılmış çalışmaları incelediğimizde asgari ücret belirleme usullerin tarihsel değişimi, yıllar içerisindeki seyri gibi betimsel istatistiksel çalışmaların daha yoğun olduğu gözlenmiştir. Rakıcı ve Vural (2011: 60-66) çalışmada asgari ücretin Türkiye’deki değişimi ve vergi yükünü incelemiştir. Bu çalışmada, asgari ücretin sosyal refah devleti kapsamında yüklenen rolü tam anlamıyla yerine getiremediği ve üzerindeki vergi yükünün görece yüksek olduğu sonucu ifade edilmiştir. Korkmaz (2004: 54-62), 1951-2003 yılları arasında Türkiye’deki asgari ücret uygulamaları, hukuki alt yapısı ve sosyal amacı olan gelir dağılımına etkilerini ele almıştır. Asgari ücret uygulaması gelir dağılımı açısından istenilen sonuçlar yaratmadığını ifade etmiştir.

Ampirik çalışmalarda diğer ülkelerde olduğu gibi yoğun ağırlıklı olarak istihdam üzerindeki etkilerinin inceleme konusu yapıldığı görülmektedir. Güven, Mollavelioğlu ve Dalgıç (2011: 163-164) Kaitz endeksini kullanarak asgari ücretin istihdam üzerindeki etkisini değerlendirmiş ve Türkiye’de ortalama ücretin asgari ücreti geçmemesinden ötürü istihdam üzerinde negatif etki yaratmayacağını savunmuştur. Bir diğer ağırlıklı konu asgari ücret ve vergi yükü ilişkisidir.⁴

Makroekonomik açıdan çalışmalarda öne çıkan bir diğer başlık asgari ücretin GSYH üzerindeki etkileridir. Metin (2012: 144-148) asgari ücretin gelir ve sosyal politika aracı olarak yoksulluk, kayıtdışılık ve istihdam üzerindeki etkilerini siyasi yönlerini de dikkate alarak incelemiştir. Bu çalışmada asgari ücret seviyesinin belirlenmesinde çalışmayı teşvik edecek optimal noktanın geçilmemesi gerektiğine dikkati çekmiştir. Çiçek (2013: 152-169) çalışmalarında ülkelerin asgari ücret uygulamalarını karşılaştırmalı incelemiş ve gelirler politika aracı olarak asgari ücret değerlendirmelerine yer vermiştir. Kargı (2013: 200) ise 2005-2012 yılları arasındaki asgari ücret büyüme ilişkisi incelemesinin yanı sıra enflasyon ile asgari ücret arasında bir ilişki saptayamamıştır. Engle-Granger nedensellik analizi yapan Kargı, asgari ücretten ekonomik büyümeye doğru giden tek yönlü bir ilişki bulmuştur.

Güven ve diğerleri (2011: 147), 1969-2008 dönemi için asgari ücret ile istihdam edilenlerin sayısı arasında Toda-Yamamoto nedensellik analizi yapmış ve asgari ücretten istihdama doğru tek yönlü bir ilişki bulmuştur. Söz konusu çalışmada, değişkenlerin durağan olup olmadığına bakılmaksızın etki tepki sonuçlarına bakılmış ve bu nedensellik yönünü doğrulayıcı sonuçlara ulaşılmıştır. Korkmaz ve Çoban (2006: 18-21) ise, 1969 ile 2006 dönemleri arasında asgari ücret, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi uzun dönem analizi yaparak incelemiş ve Engle-Granger nedensellik analizi sonucuna göre, asgari ücret ile enflasyon arasında çift yönlü ilişki bulmuştur. Ayrıca, asgari ücretin işsizlik üzerine anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşamamıştır. Taştan ve Özekicioğlu (2015: 126-128), 1993-2013 yılları arasında çeyreklik dönemler için sermaye mali ihracatı ile asgari ücret arasındaki

³Bernstein ve diğerleri (1995), Sutherland (1995), Gosling (1996), Burkhauser ve diğerleri (1995), Dolado ve diğerleri (2000), König ve Möller (2007)

⁴Öztürk ve Ozansoy (2011), Esen (1999)

ilişkiyi incelemiş ve asgari ücretten sermaye mali ihracatına doğru giden bir nedensellik ilişkisi bulmuşlardır.

3. Türkiye’de Asgari Ücretin Gelişimi

Türkiye’de asgari ücret uygulaması ilk defa 1936 yılında çıkartılan 3008 sayılı İş Kanunu ile olsa da, Osmanlı Devleti döneminde de ücret düzenlemelerine rastlanmaktadır. Ortaçağ’da tüm dünyada var olan düzenleyicilik, Selçuklular ve Osmanlılarda da uygulanmıştır. Ahilik ve lonca teşkilatları bunların bir örneği olarak gösterilebilir. Bu örgütlerin meslek grupları içerisinde ücret belirleyerek asgari ücret benzeri uygulamalar yaptığı görülmektedir (Korkmaz, 2003: 152; Korkmaz ve Avsallı, 2012: 152). Ancak bu düzenlemelerde temel amaç haksız rekabetin önlenmesi adınadır. Yine Osmanlı Devleti’nde 1806 Adalet Fermanı, Mısır vilayetindeki ücret belirleme uygulamaları gibi uygulamalarla yasal temeli olmasa da asgari ücret benzeri uygulamalar görülmektedir. (Makal, 1997: 289)

Kurtuluş Savaşı döneminde de bu düzenleyici uygulamalara devam edilmiş, İktisat Kongresi’nde de işçi ücretlerinin asgari sınırlarının belirlenmesi kararlaştırılmıştır.⁵ Bu gelişmeler olumlu olmakla birlikte içinde bulunulan süreçte uygulamaya geçilememiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte ilk defa 1936 yılında iş hukuku mevzuatında yasal zemine kavuşan asgari ücret uygulaması, yine bu dönemde dünyada yaşanan dalgalanmanın etkisiyle 1950 yılında yapılan yeni İş Kanunu’na kadar sadece mevzuatta yer almış uygulamaya dönüşmemiştir. (Kutal, 1968: 139-140) 1950 yılında çıkartılan 5519 sayılı iş kanunu, 3008 sayılı kanun ile benzer düzenlemelere sahip olmakla beraber, asgari ücret konusunda farklı düzenlemeleri bulunmaktadır. Yeni düzenlemeyle birlikte asgari ücret, kapsamlı bir temsil mekanizmasıyla mahalli komisyonlar tarafından belirlenecektir. Bu süreçte basın mensupları ile gemi adamlarının asgari ücretlerinin tespitine dair farklı uygulamalar kabul edilmiştir. 1967 yılına kadar bu uygulama devam etmiştir. Ancak koordinasyon ve altyapı eksiklikleri nedeniyle istenilen sonuçlara ulaşılamamıştır. Asgari ücret uygulamasıyla temel amaçlardan biri gelir dağılımının düzenlenmesiydi. Bu dönem istenilen sonuçlara ulaşma noktasında yetersiz kalmıştır. Bu süreçte anayasa değişikliği meydana gelmiş ve 1961 yılında kabul edilen yeni anayasada sosyal devlet ilkesi⁶ kabul edilmiştir. Yine aynı kanunun 45. Maddesinde⁷ de dolaylı olarak asgari ücret anayasal bir güvence elde etmiştir (Korkmaz, 2003: 156; Korkmaz ve Avsallı, 2012: 154-158).

1967 yılında yürürlüğe giren 931 sayılı İş Kanunu mahalli komisyon uygulamasını terk ederek merkezi komisyon tarafından asgari ücretin belirlenmesini kural haline getirmiştir. Bu komisyon asgari ücretin üç tarafı olan, devlet, işveren ve işçi örgütleri temsilcilerinden oluşmaktadır. Ayrıca asgari ücretlerin en geç iki yılda bir yeniden tespit edilmesi kuralı getirilmiştir. Yine bu kanuna göre hazırlanan yönetmelikte yaşa göre asgari ücret farklılığına gidilmiştir. Bu kanuna dayanarak 1968 yılında Asgari Ücret Yönetmeliği hazırlanmıştır. Bu yönetmelikte asgari ücret tespitinde yaş ayrımı getirilmiştir. 16 yaş altı/üstü işçilere farklı asgari ücret uygulaması bu düzenlemeyle başlamıştır. Bu ikili düzenleme 2014 yılına kadar uygulanmıştır.

Bu yeni düzenleme ile asgari ücretin hizmet akdi ile çalışan her türlü işçiyi kapsayan geniş bir kapsam yaratılmıştır. Yapılan değişiklikler asgari ücret uygulamasında geçmişe nazaran önemli değişiklikler önermektedir. Asgari ücretin belirlenmesinde temel zorunlu ihtiyaçların yanı sıra kültürel, sosyal ihtiyaçlar da değerlendirmeye alınmıştır. Bu değişiklik, dönemin önemli ilkesi olan sosyal devlete uygun düşen bir uygulama olmuştur. Birçok değişiklik getiren 931 sayılı İş Kanunu şekli eksiklikler nedeniyle iptal edilmiştir. Bunu takip eden süreçte aynı düzenlemeleri içeren yeni iş kanunu hazırlanıp yürürlüğe girmiştir. Bu iş

⁵1921 tarihli “Ereğli Kömür Havzası Maden İşçilerinin Hukukuna Mütedair” 151 sayılı Kanunun 11. Maddesinde asgari ücret uygulaması sadece kömür madeninde çalışan işçiler için öngörülmüştür

⁶1982 Anayasası’nın 2. Maddesinde Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve ‘Başlangıç’ta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.” hükmü yer almaktadır.

⁷1961 Anayasası’nın 45. Maddesinde “Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.” hükmü yer almaktadır.

kanununda da daha öncekiler gibi değişiklikler asgari ücreti düzenleyen maddeler üzerinde gerçekleşmiştir. Nadir farklılıklardan biri asgari ücret uygulamasını içeren 33. Maddedir. Kapsam unsurunda iki kanun arasında önemli bir fark vardır; hizmet akdi ile çalışan ve bu kanun kapsamına giren tüm işçileri kapsam içerisine almış ve 931 sayılı kanuna göre kapsamı daraltmıştır. Birçok kez değişiklik yapılan iş kanunu 2003 yılında 4857 sayılı İş Kanunu ile günümüzde geçerli olan halini almıştır.

1982 Anayasası yine 2. Maddede devletin nitelikleri olarak sosyal devlet ilkesini kabul etmektedir. Yine Anayasa’nın 55/2 adil ücret kavramı belirtilmiş, 55/3 maddesi ile de asgari ücret kavramsal anayasal güvence alınmıştır. Burada önemli bir tartışma konusu tespitinde kişi ve aile üyelerinin dikkate alınıp alınmayacağıdır.

Uluslararası alandaki asgari ücret ile ilgili düzenlemeleri kısaca belirtecek olursak; Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO) 1928 yılında 26 No’lu Asgari Ücret Belirleme Yöntemi Sözleşmesi’ni kabul etmiştir. Bu sözleşmede asgari ücretin bunu imzalayan ülkeler tarafından serbest olarak belirlenebileceği ancak işçi, işveren temsilcilerin karar sürecinde rol alması gerektiği vurgulanmıştır. İşçilerin asgari ücret altında bir ödeme ile karşı karşıya kalmaları durumunda hukuki yollara başvuracağı belirtilmiştir. Bu sözleşmeyi Türkiye 1973 yılında imzalamış, 1974 yılında yayınlayarak yürürlüğe girmiştir.

Yine aynı örgütün 1951 tarihli tarım kesimine yönelik asgari ücret düzenlemesini içeren sözleşmesi de 1969 yılında onaylanmıştır. Ancak ILO’nun asgari ücret tespiti konusunda önemli kriterleri içeren 131 sayılı sözleşmesi ve 135 Sayılı Tavsiye Kararlarına ülkemiz tarafından henüz onaylanmamıştır. Bu sözleşmelerde asgari ücret belirleme kriterleri arasında, asgari ücret tespit edilirken, işçiyle birlikte ailesinin ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade edilmektedir. Ancak Türkiye’de ise asgari ücret yönetmelik gereği, işçinin bireysel ihtiyaçları üzerinden hesaplanmaktadır.

4. Ekonometrik Analiz

4.1. Data

Çalışmamız⁸ 1988’nin ikinci yarısından başlanarak 2016 sonuna kadarlık olan sureyi kapsarken datanın sıklığı asgari ücretin 6 ayda bir değiştirilmesinden dolayı yarıyıl olarak belirlenmiştir.⁹İşsizlik Oranı, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), enflasyon ve ticaret hacmi verileri, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’ndan derlenmiştir. Asgari ücret verileri ise, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan alınmıştır. Verinin zaman aralığı verinin ulaşılabilirliği göz önüne alınarak belirlenmiştir. Enflasyon değişkeni hariç tüm değişkenler çoklu doğrusallık (multicollinearity) problemini elimine etmek için fiyat etkisinden arındırılmıştır.

Analizimizin ana değişkeni asgari ücrettir. Asgari ücretin net değeri alınırken, 1979 yılı baz alınarak hesaplanan TÜFE kullanılarak nominal etkiden arındırılmıştır. Diğer değişken ise işsizlik oranıdır. Asgari ücret literatüründe en çok tartışılan konulardan birisi olan asgari ücretin istihdama etkisidir. Yukarıda da belirtildiği gibi, bazı çalışmalar¹⁰ asgari ücretteki değişimin istihdama etkisi olmadığını savunurken bazı çalışmalar¹¹ ise negatif ilişki bulmuştur. Asgari ücretteki artış firmalara ek yük getireceğinden firmaların üretimlerinde bir artış görülmezken emek maliyetinde artış görülmesi firmaların karlarında azalma ve belki zararlara yol açabilir. Bu durumda firmalarda işçi çıkarma yolunu tercih edebilir ve işten çıkarmaları telafi etmek için de firmalar kayıtdışı istihdama başvurabilir. Bu sebeple çalışmamızda istihdamdaki değişiklikleri takip edebilmek için işsizlik oranı değişkeni tercih

⁸Ekonometrik analizler Stata, 12.okullanılarak yapılmıştır.

⁹Toplamda 57 gözlem sayımız bulunmaktadır.

¹⁰Machin ve Manning (1994), Korkmaz ve Çoban (2006),König ve Möller (2007), Kuddo, A. ve diğerleri (2015), Broecke ve diğerleri (2015) vb.

¹¹Bazen ve Martin (1991), Currie ve Fallick (1996), Chapple (1997) , Orazem ve Mattila (2002),Gökçekuş ve Tower (2003), Meer ve West (2013),Brennan ve Stanford (2015) vb.

edilmiştir. Nedensellik ilişkisinin yönü incelendiğinde ise, asgari ücretten işsizlik oranına giden nedensellik, asgari ücretin değişiminde firmaların maliyetlerindeki değişimlerden dolayı işsizlik oranındaki değişim olarak yorumlanırken işsizlik oranındaki değişimin de asgari ücreti etkilediği görülebilir. Seterisparibus (diğerleri sabit kalmak şartıyla) kaidesi altında işsizlik oranındaki artış daha fazla işçinin çalışması için uygun olduğunu ve ücretlerde artış yapılmadan da çalışabilecek eleman bulunabileceği şeklinde yorumlanabilir. Bu sebepten dolayı, politik etkilerin ve yaşam standartlarının değişmediği varsayımı altında işsizliğin yükselmesi durumunda firmalar daha düşük ücrete razı gelen işçiler bulabileceklerdir. Bu da kayıt dışı istihdamda artışlara neden olabileceğinden hükümetler asgari ücrette değişim yapmayı tercih edebileceklerdir.

Card ve Krueger (1994, 1995) çalışmalarından itibaren yerel ve merkezi asgari ücret kanunlarının ekonomiye etkileri üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. (Baker, Benjamin ve Stanger, 1999: 318; Sabia, 2009: 85). Neumark ve Wascher (2007: 120-121) çok fazla sayıda çalışmayı inceleyip kapsamlı literatür taraması sonunda vasıfsız işçilerin daha fazla oranda işten çıkarıldığını ve asgari ücretin istihdam elastikiyetinin -0.1 ila -0.3 arasında bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

ABD’de yerel hükümetlerin asgari ücret politikalarını inceleyen çalışmalara bakıldığında ise, asgari ücret artışlarının vasıfsız işçilerin istihdamında negatif etkiye sahip olmadıkları bulunmuştur (Dube, Lester ve Reich, 2010: 961-962; Addison, Blackburn ve Cotti, 2009: 402-408; Allegretto, Dube ve Reich, 2011: 211-237). Fakat Neumark, Salas ve Wascher (2014: 636-646), bu çalışmalarda alınan kontrol gruplarındaki yanlışlara dikkat çekerek bundan dolayı, sonuçların çok da doğruları yansıtmayabileceğinden bahsetmiştir.

Literatürde, asgari ücretin istihdama etkilerinin farklı sonuçlara işaret etmesindeki temel neden, ekonomide heterojen yapının bulunmasıdır. Yani, ana neden; farklı sektörler için, farklı maaş grupları için, farklı bölgeler için asgari ücret istihdam ilişkisinin aynı sonuçlara işaret etmemesidir. Gittings ve Schmutte (2016: 1165-1168) asgari ücretteki artışların devir hızı düşük olan sektörlerde kalifiye olmayan istihdamda düşüşe: yüksek devir hızı olan sektörlerde ise istihdam artışına neden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Addison, Blackburn ve Cotti (2013: 34-37), çalışmalarında asgari ücretin emek talebi üzerine gevşek emek piyasasında, sıkı emek piyasasının tam tersi bir şekilde negatif etkisi olduğunu göstermişlerdir.

Ekonomik teori, asgari ücret artışlarının istihdam sektörüne etkisinde olduğu gibi GSYH üzerine etkileri için de kesin bir sonuç sunmamıştır. Asgari ücret artışları emek maliyetinde ve dolayısıyla çıktı fiyatlarında artışlara, firmaların karlarında düşüşlere ve hatta istihdam üzerinde görülen ters etkilere neden olması yoluyla GSYH’yi düşürücü etki yapabilmektedir. Diğer bir yünden, asgari ücretteki artışlar kalifiye olmayan işçilerin maaşlarındaki artış demektir. Bu da işçilerin işlerini elinde tutmak için daha fazla çaba harcamaları, yani verimlilik artışına sebep olabilir. Ayrıca daha fazla maaşı olan işçilerin tüketimlerinde artışlar görülecektir. Söz konusu nedenlerden dolayı da GSYH seviyesinde artış görülebilecektir.

Negatif istihdam etkisi aslında ekonomik büyümeye tahmin edildiği gibi sadece düşüş yönünde etki etmeyebilir. İşten çıkarılmaların yoğun olduğu kriz dönemlerinde, insanların eğitime yöneldiği ve bu sayede ülke genelinde eğitim seviyesindeki artış olduğu kalifiye olmayan elemanını kalifiye elemana dönüştüğü görülmektedir (Sabia, 2015: 595). Asgari ücretteki değişimlerin GSYH’ye etkileri geniş bir şekilde literatürde incelenirken diğer taraftan GSYH’deki değişimlerin asgari ücrette değişimlere neden olup olmadığı da ayrı bir merak konusu olmuştur. GSYH’deki artışların ekonomide üretim seviyesini arttığını göstermesi sebebiyle daha fazla emek ihtiyacına neden olmaktadır. Bu durumda asgari ücretteki artışlarla piyasaya daha fazla çekilen emek arzı yoluyla bu ihtiyacın telafisi mümkün olabilecektir.

Fiyatlar genel seviyesi ile asgari ücret arasındaki ilişki literatürde de anlatıldığı gibi daha belirgindir. Asgari ücretlerdeki artış vasıfsız elemanların da harcamalarını arttırması yoluyla ekonomiyi ve dolayısıyla fiyatları hareketlendirir. Bir diğer bakış açısı ise, asgari ücretteki artış firmaların karlarını düşüreceği için, bu düşüşü engellemek için firmalar çıktı

fiyatlarında artış yaparlar, bu yolla fiyatlar genel seviyesinde artış gözlenir. Diğer taraftan bakılacak olunursa, enflasyonda beklenenin üzerindeki artışlar, merkezi hükümetleri harekete geçirir ve yaşam maliyetlerindeki artışı telafi etmek için hükümetler asgari ücret artışı yaparlar. Söz konusu bu etkileri inceleyebilmek için Tüketici Fiyat Endeksi analizimizde yer almaktadır.

Son değişkenimiz ise, ticaret hacmidir. Söz konusu değişkenin seçilmesindeki ana amaç, asgari ücretteki değişikliklerin rekabet edilebilirlik üzerine yaptığı olası etkileri kontrol edebilmek içindir. Asgari ücret artışı emek maliyetinde artışa bu da firmanın rekabet edebilir gücünde azalmaya neden olabilir. Bunu telafi edebilmesindeki yollardan birisi emek verimliliğini arttırmak veya emek yerine sermaye ağırlıklı üretime dönüşüm yapmaktır. Türkiye’yi de örnek gösterebileceğimiz, ağırlıklı olarak emek yoğun üretim sektörlerinden dolayı asgari ücret artışı ülkenin rekabet gücünde azaltıcı etki yaratabilir (Akin, 2017: 143-144).

Yukarıda da kısaca anlatılan asgari ücretin etkilediği veya asgari ücretin etkilendiği olası makroekonomik değişkenlerden enflasyon, ticaret hacmi, işsizlik oranı, GSYH kullanılarak Türkiye için nedensellik analizi yapılmıştır.

4.2. Birim Kök Testleri

Nedensellik analizinin yönünün belirlenmesi için ilk aşamada Augmented Dickey Fuller Birim Kök Testleri bütün değişkenlere uygulanarak değişkenlerin durağan olup olmadığı tespit edilmiş, eğer durağan değil ise dereceleri belirlenmiştir.

Augmented Dickey Fuller Birim Kök Testi aşağıdaki denklemi ele almaktadır;

$$\Delta z_t = \alpha_0 + \theta z_{t-1} + \alpha_1 \Delta z_{t-1} + \alpha_2 \Delta z_{t-2} + \dots + \alpha_p \Delta z_{t-p} + e_t \quad (1)$$

Bu birim kök testinde θ katsayısının sıfır olduğu sıfır hipotezine (null hypothesis) karşılık pozitif olduğu alternatif hipotezi test edilmektedir. Augmented Dickey Fuller Birim Kök Test sonuçlarına göre, tüm değişkenlerin durağan olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Daha sonra birinci dereceden alınan farklara Augmented Dickey Fuller testi uygulanmış ve birinci derece farkların durağan oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak, bütün değişkenlerin aynı derecede (I(1)) bütünleşme seviyesine sahip oldukları ortaya çıkmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: ADF Birim Kök Test Sonuçları

Değişken	DF Test İstatistiği ^a	Değişkeninin Birinci Derecesi	DF Test İstatistiği ^b
Asgari Ücret (AU)	-1.794	Δ Asgari Ücret	-18.099
İşsizlik Oranı (IO)	-2.244	Δ İşsizlik Oranı	-10.191
Enflasyon (Enf)	-1.345	Δ Enflasyon	-6.747
GSYH (Y)	-2.732	Δ GSYH	-57.606
Ticaret Hacmi (T)	0.140	Δ Ticaret Hacmi	-7.438

^a%1 kritik seviyesi -3.572

^b%1 kritik seviyesi -3.573

4.3. Eşbütünleşme Analizi

EKK’in kullanılabilmesi için gereken şartlardan birisi de verilerin durağan olmalarıdır. Durağan olmadığı takdirde EKK yanlı sonuçlara neden olabilir. Tablo 1’den görüleceği üzere analizimizde kullandığımız bütün değişkenlerin durağan olmadığı (I(1)) görülmektedir. Bu durum kısa dönem denge analizinin yanı sıra uzun dönem denge analizine de imkan tanımaktadır.

Johansen (1988: 233-237) ve Johansen ve Juselis (1990: 169-171) çalışmalarında eşbütünleşme testini ve bu teste ilişkin maksimum olabilirlik tahminleri gösterilmiştir. İki değişkenli basit bir denklem düşünülürse, bu iki değişkenin doğrusal kombinasyonu durağan (I(0)) bir seriye dönüşebiliyorsa eşbütünleşmiş serilerden bahsedilebilir. Ayrıca bu durağan serinin oluşumunda ortaya çıkan katsayı da eşbütünleşme katsayısı olarak bilinmektedir. Johansen ve Juselis (1990: 174-175) çalışmasında çoklu eşbütünleşme vektörlerine ilişkin analizleri de yapılmış ve bu çalışmanın temelini VAR modeline dayandığı görülmektedir.

Eşbütünleşme analizinin sonuçlarına bakıldığında ise, uzun dönem dengesinin sağlandığı ve hem Johansen Trace Testine göre hem de Maksimum Eigenvalue Test sonuçlarına göre bu değişkenlerin uzun dönemde bir tane eşbütünleşmiş vektöre sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Johansen Eşbütünleşme Test Sonuçları

Bos, (Null) Hipotez	Trace İstatistiği	Max -Eigenvalue İstatistiği
$H_0: r = 0$	78.06	38.43
$H_0: r \leq 1$	39.62**	20.05**
$H_0: r \leq 2$	19.58**	12.31**
$H_0: r \leq 3$	7.27**	6.79**
$H_0: r \leq 4$	0.47**	0.47**

**%95 Önem Seviyesinde Anlamlıdır.

4.4. Engle-Granger Nedensellik Analizi

Granger (1969: 426-430) çalışmasında çeşitli nedensellik kavramları tanımlamasının yanı sıra onları test etmek için yeni yöntemler önermiştir. Sims (1972: 544-545) bu yöntemleri iki terimli dağıtılmış gecikme modellerini kapsayacak şekilde genişletmiştir. Granger metodu sıfır ortalamalı durağan zaman serilerine uygulanır ve bir seriyi diğer serilere lineer bir şekilde bağlar ve belirli parametreleri ortaya çıkarılarak nedenselliğin yönünü bulur. Nedensellik modelleri şu şekildedir:

$$X_t = \sum_{i=1}^m a_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^m b_i Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (2)$$

$$Y_t = \sum_{i=1}^m c_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^m d_i Y_{t-i} + \eta_t \quad (3)$$

ε_t ve η_t sıfır ortalamalı ilişkisiz bağımsız seriler olup homoskelastik sonlu varyanslara sahip hata terimleridir. X_t ve Y_t durağan olan herhangi iki zaman serisidir. Yukarıdaki denklemlerde bulunan b_i ve c_i katsayılarının belli bir güven seviyesinde anlamlı çıkıp çıkmamasına göre değişkenlerin ilişki yönleri bulunmaktadır.

İşsizlik oranı ile asgari ücret arasındaki nedensellik ilişki Wald testi yapılarak incelenmiştir. Söz konusu sonuçlara göre, asgari ücret ile işsizlik oranı arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. İşsizlik oranının geçmiş verileri bu dönemki asgari ücretin belirlenmesinde etkili olurken asgari ücretin de aynı şekilde bu dönemki işsizlik oranını etkilediği görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3 incelendiğinde, asgari ücreti, analize dâhil edilen tüm değişkenlerin etkilediği görülmektedir. GSYH'nin gecikmeli değerleri cari dönemdeki asgari ücreti etkilerken, bunun tam tersi istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Yani ekonometrik analiz sonuçlarına göre asgari ücrette görülen değişimlerin GSYH'de anlamlı bir etki yapmadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, asgari ücretteki değişimlerin GSYH'ye negatif ve pozitif etkisinin birbirlerini elimine etmesinden dolayı anlamlı bir etki gözlemlenmemektedir. Ayrıca asgari ücret ile enflasyon arasındaki nedensellik ilişkisi de tek yönlüdür. Enflasyonda görülen değişimlerin asgari ücreti etkilediği görülürken asgari ücrette yapılan değişikliklerin enflasyon üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki yapmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu anlamsız etki, asgari ücrette yapılan değişikliklerin hâlihazırda geçimini zor sağlayan ücretlilerin harcamalarında artışa neden olmadığına, daha ziyade halihazırdaki borçlarını ödemedede kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Ticaret hacmi ile asgari ücret arasındaki nedensellik ilişkisine bakıldığında ise, ilişkinin iki yönlü olduğu görülmektedir. Ticaret hacminin rekabet gücünü temsil amacıyla kullanıldığı analizimizde ticaret hacminin gecikmeli etkilerinin asgari ücrette anlamlı değişimlere neden olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle, Türkiye'de asgari ücreti belirlemede yetkili organların ticaret hacmindeki değişiklikleri yani Türkiye'nin uluslararası alandaki rekabet gücünü

dikkate aldıklarını göstermektedir. Diğer nedensellik yönüne bakıldığında ise, asgari ücretteki değişikliklerin Türkiye’nin uluslararası alandaki rekabet gücünü anlamlı bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşılabilir (Tablo 3).

Tablo 3: Engle-Granger Nedensellik Analizi Sonuçları

Wald Testi (6 gecikmeli)¹²	P değeri
Asgari Ücret, İşsizlik Oranının Gecikmeli Etkileri ile Anlatılabilir	0.002***
İşsizlik Oranı, Asgari Ücretin Gecikmeli Etkileri ile Anlatılabilir	0.000***
Asgari Ücret, GSYH’nin Gecikmeli Etkileri ile Anlatılabilir	0.000***
GSYH, Asgari Ücretin Gecikmeli Etkileri ile Anlatılabilir	0.115
Asgari Ücret, Enflasyonun Gecikmeli Etkileri ile Anlatılabilir	0.018**
Enflasyon, Asgari Ücretin Gecikmeli Etkileri ile Anlatılabilir	0.133
Asgari Ücret, Ticaret Hacminin Gecikmeli Etkileri ile Anlatılabilir	0.014**
Ticaret Hacmi, Asgari Ücretin Gecikmeli Etkileri ile Anlatılabilir	0.000***

*** %99 Önem Seviyesinde Anlamlıdır.

**%95 Önem Seviyesinde Anlamlıdır.

SONUÇ

Bir toplumda üretilen mal ve hizmetlerin devamının sağlanması için işveren ve çalışanlar arasında ücretler konusunda kabul edilebilir bir dengenin kurulması önemlidir. Devlet söz konusu dengenin sağlanması için ücretler üzerinde düzenleme yapma yoluna gitmiştir. Bu noktada da “asgari ücret” kavramı ortaya çıkmıştır. Çalışanların yaşam maliyetlerini karşılayacak düzeyde ücret/maaş almalarını kanunen garanti altına alan bu uygulama zaman içinde içerik bakımından değişikliklere uğramakla birlikte günümüze kadar gelmiştir.

Türkiye’de asgari ücret tanımı asgari ücret yönetmeliğinde Avrupa ülkelerine nazaran daha dar kapsamlı olarak tanımlanmıştır. İlk düzenlemesi 1930’lu yıllara kadar asgari ücret uygulamaya 20. yüzyılın ikinci yarısında geçebilmiştir. Birçok değişikliğe uğrayan asgari ücret, günümüzde hala uygulanmaktadır. Sosyal devlet anlayışının dünyada birçok ülke tarafından kabul edilmesiyle asgari ücret uygulamasında ek kriterler göz önünde tutulmaya başlanmıştır. Ülkemizde yönetmelikte yer alan tanımda işçinin kendi ihtiyaçları üzerinden bir asgari ücret belirlenmesi kabul edilmiştir. Ancak günümüzde kabul edilen yaygın görüş işçinin kendisinin yanı sıra ailesinin de geçimini sağlayacak gelir düzeyi baz alınmasıdır.

Bu çalışmamızda Türkiye’de 1988 ile 2016 yılları arasında asgari ücret üzerine Engle-Granger nedensellik analizi yapılmıştır. Reel net asgari ücretin yanı sıra istihdam üzerindeki etkileri gözlemleyebilmek için işsizlik oranı; üretimdeki etkileri için reel GSYH; fiyatlar genel seviyesindeki değişimleri görebilmek için Tüketici Fiyat Enflasyonu ve son olarak Türkiye’nin uluslararası alandaki rekabet gücüne etkilerini inceleyebilmek için ticaret hacmi verileri kullanılmıştır.

Bütün değişkenlerin durağan olmaması uzun dönem denge analizi yapılmasına olanak sağlarken, bütün değişkenlerin uzun dönemde dengeye ulaştığı görülmüş ve bir koentegrasyon vektörü bulunmuştur.

Nedensellik analizinin sonucuna bakıldığında ise, asgari ücretin belirlenmesinde işsizlik oranı, enflasyon, GSYH’deki ve ticaret hacmindeki değişimlerin etkili olduğu gözlemlenmektedir. Dikkat çeken sonuçlardan birisi, asgari ücretteki değişimin enflasyonu istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilememesidir, yani talep değişimine neden olmamasıdır. Bunun olası sebeplerinden birisi, Türkiye’de vasıfsız olarak çalışan işçilerin hâlihazırda borçlu olma ihtimallerinin yüksek olması, dolayısıyla asgari ücretteki artışın talep

¹²Akaike Information Criteria (AIC) ve Likelihood Ratio (LR) test sonuçlarına göre 6 gecikme katsayısı optimal gecikme uzunluğu olarak bulunmuştur. Literatürde asgari ücret ile ilgili yapılan ekonometrik analizlerde değişik uzunluklarda optimal gecikme bulunmuştur. Karaçor ve diğerleri (2013) optimal gecikme uzunluğunu bir yıl olarak bulurken, Güven ve diğerleri (2011) iki yıl bulmasına rağmen etki-tepki analizlerinde asgari ücret değişimlerinin etkisinin 4 ila 5 yıla kadar uzandığı görülmektedir. Çalışmamızda optimal gecikme uzunluğu altı yarıyıl yani üç yıl olarak bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, asgari ücretteki değişimlerin etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu maksimum periyot üç yıl olarak görülmüştür. Asgari ücretteki değişimlerin GSYH ve istihdama etkileri yoluyla ekonomiyi etkilediği düşünüldüğünde, etkilerinin 3 yıla kadar uzanması beklenen bir sonuçtur.

artışına neden olmasını engellediği olarak gösterilebilir. olduğu söylenebilir. Bir diğer dikkat çeken sonuç ise, asgari ücret artışının Türkiye'nin uluslararası alanda rekabet gücünü azaltacağı endişesinin yerinde olmasıdır. Çünkü asgari ücretteki değişimlerin ticaret hacminde istatistiksel olarak anlamlı değişimlere neden olduğu gözlenmektedir. Öte yandan çalışmamızda Korkmaz ve Çoban (2006), Güven ve diğerleri (2009: 147), Gittings ve Schmutte (2016) ve Addison, Blackburn ve Cotti (2013) çalışmalarını ile benzerlik gösterdiği; buna göre Türkiye'de asgari ücretin istihdam piyasası üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca asgari ücretin belirlenmesinde de işsizlik oranının etkili olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abowd J. M., Kramarz, F., Lemieux, T. ve Margolis, D. N. (2000), "Youth Employment and Joblessness in Advanced Countries", *Minimum Wages and Youth Employment in France and the United States*, Editors: Blanchflower D.G. ve Freeman R.B, University of Chicago Press. p. 427-472
- Addison, J. T., Blackburn, M. L., ve Cotti, C. D. (2009), "Do Minimum Wages Raise Employment? Evidence From The US Retail-Trade Sector", *Labour Economics*, 16(4), p. 397-408.
- Addison, J. T., Blackburn, M. L., ve Cotti, C. D. (2012), "The Effect of Minimum Wages on Labour Market Outcomes: County Level Estimates from the Restaurant and Bar Sector", *British Journal of Industrial Relations*, 50(3), p.412-435.
- Addison, J. T., Blackburn, M. L., ve Cotti, C. D. (2015), "On The Robustness of Minimum Wage Effects: Geographically-Disparate Trends and Job Growth Equations", *IZA Journal Of Labor Economics*, 4(1), p.24.
- Akgeyik, T., (2007), "Asgari Ücrette Esnek Modelleme: Bölgesel Asgari Ücret Yaklaşımı", *İstanbul Ticaret Odası*, 2007-46
- Akgül, O., (2016), "Türkiye'de Asgari Ücretin Mahzurlu Alanları ve Öneriler", *Emek ve Toplum Dergisi*. 5(12), s. 96-127
- Akın, F. (2017), "Asgari Ücretteki Artışın Ekonomik Etkileri", *Şeker- İş İş ve Hayat Dergisi*. 4, s.139-154
- Allegretto, S. A., Dube, A., ve Reich, M. (2011), "Do Minimum Wages Really Reduce Teen Employment? Accounting for Heterogeneity and Selectivity in State Panel Data", *Industrial Relations: A Journal Of Economy And Society*, 50(2), p. 205-240.
- Baker, M. Benjamin, D., ve Stanger, S. (1999), "The Highs and Lows of The Minimum Wage Effect: A Time-Series Cross-Section Study Of The Canadian Law", *Journal Of Labor Economics*, 17(2), p.318-350.
- Bauer, T. K., Kluve, J., Schaffner, S., ve Schmidt, C. M. (2009), "Fiscal Effects of Minimum Wages: An Analysis for Germany", *German Economic Review*, 10(2), p.224-242.
- Bazen, S. (2007), "Do Minimum Wages Have a Negative Impact on Employment in the United States?", *Économie Publique/Public Economics*, (17).
- Bazen, S. ve Marimoutou, V. (1997), "Looking for a Needle in a Haystack? A Re-examination of the Time Series Relationship", *Oxford Bulletin Of Economics and Statistics*, 64, p.699-725
- Bazen, S. ve Martin, J. P. (1991), "The Impact of The Minimum Wage On Earnings and Employment in France", *OECD Economic Studies*, 16, p.199-221.
- Bell, L. A. (1997), "The Impact of Minimum Wages in Mexico and Colombia", *Journal of Labor Economics*, 15(S3), p.102-135.

- Benhayoun, G. (1994), “The Impact of Minimum Wages On Youth Employment in France Revisited: A Note On The Robustness of The Relationship”, *International Journal of Manpower*, 15(2/3), 82-85.
- Brennan, J.ve Stanford, J. (2014), “Dispelling Minimum Wage Mythology: The Minimum Wage and The Impact on Jobsin Canada, 1983-2012”, *Canadian Centre For Policy Alternatives= Centre Canadien De Politiques Alternatives*.
- Broecke, S.,Forti, A.ve Vandeweyer, M. (2015),“The Effects of Minimum Wageson Employment in Emerging Economies: A Literature Review”, *National Minimum Wage Research Initiative* (Johannesburg, School Of Economic and Business Sciences at The University Of Witwatersrand).
- Burkhauser, R. V.,Couch, K. A. ve Glenn, A. J. (1995), “Public Policies For The Working Poor: The Earned Income Tax Credit Versus Minimum Wage Legislation”,*Institute For Researchon Poverty*, University of Wisconsin
- Card, D.ve Krueger, A. B. (1994),“Minimum Wages And Employment: A Case Study of The fast-Food Industry in New Jersey and Pennsylvania”,*American Economic Review*, 84, p.772-793.
- Card, D. ve Krueger, A. (1995),*Myth and Measurement: The New Economics of the Minimum Wage*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Card, D.,ve Krueger, A. B. (2000),“Minimum Wages and Employment: A Case Study Of The Fast-Food Industry in New Jersey and Pennsylvania: Reply”, *The American Economic Review*, 90(5), p.1397-1420.
- Couch, K. A.ve Wittenburg, D. C. (2001),“The Response of Hours of Work to Increases in The Minimum Wage”, *Southern Economic Journal*, p.171-177.
- Currie, J.ve Fallick, B. C. (1996),“The Minimum Wage and The Employment of Youth: Evidence from the NLSY”, *The Journal of Human Resources*, 31(2), p.404.
- Chapple, S. (1997),“Do Minimum Wages Have an Adverse Impact on Employment? Evidence from New Zealand”, *Labour Market Bulletin*, 2, p.25-50.
- Çiçek, S. (2013),“Asgari ve Ortalama Ücret Üzerindeki Kamusal Yüklerin İncelenmesi: Türkiye ve Bazı Avrupa Birliği Ülkeleri” *Hak İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi*, 2(3).
- Dağlıoğlu, S. ve Bakır, M. A. (2015), “Türkiye’de Asgari Ücretin İstihdam Üzerindeki Etkisinin Sektörel Panel Regresyon Modelleri İle İncelenmesi” *Sosyal Güvence Dergisi*, No: 8, ss.35-68
- Dolado, J. J.,Felgueroso, F.ve Jimeno, J. F. (2000),“TheRole of The Minimum Wage in TheWelfareState: An Appraisal”, *IZA DiscussionPapers* No:152.
- Deere, D., Murphy, K. M.ve Welch, F. (1995), “EmploymentandThe 1990-1991 Minimum-WageHike”, *TheAmericanEconomicReview*, 85(2), p.232-237.
- Dickens, R.,Machin, S.ve Manning, A. (1999),“TheEffects of Minimum Wages on Employment: TheoryandEvidenceFromBritain”, *Journal of LaborEconomics*, 17(1), p.1-22.
- Dube, A.,Lester, T. W.ve Reich, M. (2010),“Minimum WageEffectsAcrossStateBorders: Estimates Using ContiguousCounties” *TheReviewof EconomicsandStatistics*, 92(4), p.945-964.
- Eriş, M. (1969),“Asgari Ücretler ve Türkiye’deki Durum”, *Şeker-İş Yayınları*, No. 5
- Esen, A. (1999),“Türkiye’de Asgari Ücret Uygulaması”, *Amme İdaresi Dergisi*, 32(1), s. 63-83.

- Eser, B. Y.ve Terzi, H. (2008),“Türkiye’de Asgari Ücret: Sorunlar Öneriler”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1).
- Gittings, R. K.veSchmutte, I. M. (2016),“Getting Handcuffson An Octopus: Minimum Wages, Employment, and Turn Over”, *IIRReview*, 69(5), p.1133-1170.
- Gosling, A. (1996),“Minimum Wages: Possible Effects on The Distribution of Income”, *FiscalStudies*, 17(4), p.31-48.
- Gökçekus, O.ve Tower, E. (2003),“An Efficiency Enhancing Minimum Wage”, *The Journal of Policy Reform*, 6(4), p.247-259.
- Granger, C. W. (1969),“Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods”, *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, p.424-438.
- Güven, A.,Mollavelioglu, S.ve Dalgıç, B. Ç. (2011),“Asgari Ücret İstihdamı Arttırır Mı? 1969-2008 Türkiye Örneği”, *METU Studies in Development*, 38(2), s.147-166.
- Herr, H.,Kazandziska, M.ve Mahnkopf-Praprotnik, S. (2009), “The Theoretical Debate About Minimum Wages”, *Global Labour University Working Paper*, No: 6
- İnaltong, C. (2012),“Vergi Yüğü: Türkiye Ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması” *Ankara: Vergi Dünyası Dergisi*, 369.
- Jimeno, J. F.,Felgueroso, F., ve Dolado, J. J. (2000), “The Role of the Minimum Wage in the Welfare State: An Appraisal”, *IZA Discussion Paper Series* No:152
- Johansen, S. (1988),“Statistical Analysis Of Cointegration Vectors”, *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12(2-3), p.231-254.
- Johansen, S.ve Juselius, K. (1990),“Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration with Applications to the Demand for Money”, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52(2), p.169-210.
- Karaçor, Z., Özmen, İ. ve Yorgancılar, F.N., (2013), “Causal Relationship Between Unemployment, Inflation and the Minimum Wage: Case of Turkey (1987-2010)”, *The 2nd Multidisciplinary Academic Conference in Prague 2013, 06-07 December 2013*, ISBN 978-80-905442-2-2, Article no: MAC201312014
- Kargı, B. (2013). Ücret Yapışkanlığı Hipotezi’nin Test Edilmesi: Türkiye’de Asgari Ücret Ve Büyüme Üzerine Zaman Serileri Analizi (2005-2012). *Çalışma ve Toplum Dergisi*,37,183-210
- Kim, T.ve Taylor, L. J. (1995),“The Employment Effect in Retail Trade of California's1988 Minimum Wage Increase”, *Journal of Business &Economic Statistics*, 13(2), p.175-182.
- Klau, F.ve Mittelstadt, A. (1986),“Labour Market Flexibility”, *OECD Economic Studies*, 6(745), p. 87-126.
- Korkmaz, A. (2001),“Türkiye’de Asgari Ücretin Mali Yönü”, *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(1), s.275-285
- Korkmaz, A. (2003),*Çağdaş Gelişmeler Açısından Asgari Ücret: Genel Olarak Dünyada ve Türkiye’de*, Kamu-İş Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, A. (2004),“Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Türkiye’de Asgari Ücret: 1951-2003”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), s.53-69
- Korkmaz, A.ve Avsallı, B. (2012),“Türkiye’de Asgari Ücretin Hukuksal Yönü”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2), s.151-162.
- Korkmaz, A.ve Avsallı, H. (2012),“Çalışma Hayatında Yeni Bir Dönem: 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, s.153-167.

- Korkmaz, A.ve Çoban, O. (2006),“Emek Piyasasında Asgari Ücret, İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkilerin Ekonometrik Bir Analizi: Türkiye Örneği (1969-2006)”, *Maliye Dergisi*,151(2), s.16-22
- König, M.ve Möller, J. (2009),“Impacts of Minimum Wages: A Micro Data Analysis for the German Construction Sector”, *International Journal of Manpower*, 30(7), p.716-741.
- Kuddo, A.,Robalino, D.ve Weber, M. (2015),“Balancing Regulations to Promote Jobs: From Employment Contracts to Unemployment Benefits”, *World Bank Group*, Project Number:101596.
- Kutal, M. (1968). Teorik Esasları ve Tatbikatı Bakımından Asgari Ücret, İstanbul.
- Lang, K.ve Kahn, S. (1998),“The Effect of Minimum-Wage Laws on The Distribution of Employment: Theory and Evidence”, *Journal of Public Economics*, 69(1), p. 67-82.
- Lee, D.ve Saez, E. (2012),“Optimal Minimum Wage Policy in Competitive Labor Markets”, *Journal of Public Economics*, 96(9), p. 739-749.
- Machin, S.ve Manning, A. (1994),“The Effects of Minimum Wages on Wage Dispersion and Employment: Evidence From The UK Wages Councils”, *ILR Review*, 47(2), p.319-329.
- Makal, A. (1997),*Osmanlı İmparatorluğu’nda Çalışma İlişkileri:1850-1920*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Maloney, T. (1995),“Does The Adult Minimum Wage Affect Employment and Unemployment in New Zealand?”, *New Zealand Economic Papers*, 29(1), p.1-19.
- Meer, J. ve West, J. (2013), “Effects of The Minimum Wage on Employment Dynamics”, *NBER Working Paper* No. 19262.
- Metin, B. (2012),“Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Güvencesi: Türkiye’de Sosyal Yardım ve Hizmet Sisteminde Mevcut Durum Asgari Gelir Güvencesi İhtiyacı”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*(SGD), 2(1), s.117-151
- Mishel, L.,Bernstein, J.ve Rasell, E. (1995),“Who Wins with aHigher Minimum Wage?”, *Economic Policy Institute Briefing Paper*.
- Neumark, D.,Salas, J. I.ve Wascher, W. (2014),“More on Recent Evidence on The Effects of Minimum Wages in The United States” *IZA Journal Of Labor Policy*, 3(1), p.24.
- Neumark, D.,Salas, J. I.ve Wascher, W. (2014),“Revisiting the Minimum Wage—Employment Debate: Throwing Out the Baby with the Bathwater?”, *ILR Review*, 67(3_suppl), p.608-648.
- Neumark, D. ve Wascher, W. L. (2007),“Minimum Wages and Employment”, *Foundations and Trends in Microeconomics*, 3(1–2), p.1-182.
- Orazem, P. F.ve Mattila, J. P. (2002),“Minimum Wage Effects on Hours, Employment and Number of Firms: The Iowa Case”, *Journal of Labor Research*, 23(1), p.3-23.
- Öztürk, İ.ve Ozansoy, A. (2011),“Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün Analizi”, *Maliye Dergisi*, 161, s.197-214.
- Partridge, M. D. ve Partridge, J. S. (1999),“Do Minimum Wage Hikes Reduce Employment? State-Level Evidence From The Low-Wage Retail Sector”, *Journal of Labor Research*, 20(3), p.393-413.
- Rakıcı, C.ve Vural, T. (2011),“Asgari Ücret Üzerindeki Toplam Vergi Yüğü Ve Asgari Ücret Tutarının Anlamı”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), s.57-68
- Sabia, J.J. (2015), “Minimum Wages and Gross Domestic Product”, *Contemporary Economic Policy*, 33(4), p.587-605

- Sabia, J.J. (2009), "The Effects of Minimum Wage Increases on Retail Employment: New Evidence from Monthly CPS Data", *Journal of Labor Research*, 30(1), p.75–97.
- Sabia, J. J.ve Burkhauser, R. V. (2010), "Minimum Wages and Poverty: Will A \$9.50 Federal Minimum Wage Really Help TheWorking Poor?.", *Southern Economic Journal*, 76(3), p.592-623.
- Sims, C. A. (1972), "Money, Income, and Causality", *The American Economic Review*, 62(4), p.540-552
- Starr, G. (1993), *Minimum Wage Fixing: An International Review of Practices and Problems*, International Labor Office, Geneva, Switzerland
- Sutherland, H. (1995), "Minimum Wage Benefits. Juncture", 2(4), p.214-219.
- Taştan, S. ve Özekicioglu, H. (2015), "Long-Term Capital Goods Importation and Minimum Wage Relationship in Turkey: Bounds Testing Approach", *Studies in Business and Economics*, 10(1), p.122-129.
- Tonin, M. (2011), "Minimum Wage and Tax Evasion: Theory and Evidence", *Journal of Public Economics*, 95(11), p.1635-1651.
- Werner, T., Sell, F. L.ve Reinisch, D. C. (2013), "Price Effects of Minimum Wages: Evidence from the Construction Sector in East and West Germany", *Volkswirtschaftliche Diskussionsbeiträge, Universität der Bundeswehr München, Fachgruppe für Volkswirtschaftslehre*, No:2013-4
- VanSoest, A. (1994), "Youth Minimum Wage Rates: The Dutch Experience", *International Journal of Manpower*, 15(2/3), p.100-117.
- Zaim, S. (1997), *Çalışma Ekonomisi*, 10. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.